

אוניברסיטת בר-אילן

השפעת סוג התמיכה המילונית בספר הדיגיטאלי ורמת אוצר המילים התחילית
על למידת מילים חדשות בקרב ילדים ממיצב חברתי-כלכלי נמוך

מורן חסון

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך בבית הספר לחינוך של
אוניברסיטת בר אילן

תקציר

אוצר המילים של הילד בגיל הגן נחשב לאחד המנבאים המרכזיים לרכישת קריאה והבנת הנקרא בגיל בית ספר. אחת הדרכים המומלצות לטיפוח אוצר מילים בגיל זה היא קריאת ספר לילד. מסתבר שהורים מתווכים מעט מאוד מילים חדשות בעת הקריאה, וכשזה נעשה הם מספקים פירוש קצר, ולעיתים מחברים בין תוכן הסיפור לפירוש המילה. בעידן הדיגיטלי של ימינו ילדים צעירים עוד לפני גיל בית הספר יכולים "לקרוא"/להאזין לספרים אלקטרוניים. מחקרים עדכניים, שכללו מילון בספר האלקטרוני, הצביעו על תרומתה של פעילות זאת למידת מילים חדשות אצל ילדי גן. במחקרים אלה הפירוש, שניתן למילים הקשות היה פירוש מילוני קצר. החידוש במחקר הנוכחי הוא בהעלאת השאלה, האם סוג התמיכה לפירוש המילה ישפיע על יעילות למידת המילים החדשות אצל ילדי גן? שאלה נוספת המועלת כאן עוסקת בשונות הגדולה בין ילדים בגיל הרך בתחום אוצר המילים. שונות זאת עשויה להשפיע על תהליך למידת מילים חדשות. בדרך כלל, ילדים עם אוצר מילים עשיר לומדים ביתר קלות מילים חדשות. יחד עם זאת, עדויות ראשוניות בתחום הספר האלקטרוני מראות, שילדים חלשים נתרמים לא פחות, ולעיתים אף יותר, מילדים ברמה תחילית טובה בשל אמצעי המולטימדיה. למחקר זה היו שלוש מטרות (א) לבדוק מה סוג התמיכה היעילה ביותר לקידום למידת מילים חדשות בעת קריאת ספר אלקטרוני עם מילון? השתמשנו במילון הכולל (1) תמיכה מילונית בלבד (2) תמיכה הנסמכת על תוכן הסיפור או (3) תמיכה משולבת מילונית עם שימוש בתוכן הסיפור. (ב) לבדוק האם ובאיזו מידה רמת אוצר המילים התחילית של הילד תתרום להתקדמות הילד בלמידת מילים חדשות מהספר האלקטרוני. (ג) האם תתקיים אינטראקציה בין סוג מתן התמיכה לבין רמתו התחילית של הילד?

במחקר השתתפו 72 ילדי גן (גילאי 5 עד 6) ממיצב כלכלי-חברתי נמוך. בכל גן הילדים חולקו אקראית לשתי קבוצות ($N=36$): קריאה בספר האלקטרוני עם מילון, הכולל 3 סוגי תמיכה בפירושי מילים, וקריאה רציפה בספר האלקטרוני ללא מילון (ביקורת). כל מילות המילון הינן מילות פועל, אשר הוצגו בצורת יחיד בזמן עבר. המילים פורשו בשלוש דרכים אפשריות (1) מתן פירוש קצר למילה (2) שימוש בתוכן הסיפור (3) שילוב של פירוש קצר יחד עם שימוש בתוכן הסיפור. כל הילדים שקראו עם מילון קיבלו את שלושת סוגי התמיכה המילונית, כך שהשוואה בין סוגי התמיכה המילונית התבצעה אצל כל ילד. במבחן הקדם הילדים נבדקו באופן אישי בגן הילדים ברמת אוצר מילים כללית וכן בהבנה רצפטיבית, ביכולת לפרש, וביכולת להפיק את מילות המילון. בשלב ההתערבות הילדים קראו בספר האלקטרוני ארבע פעמים (בהפרש של 1-3 ימים) בערוץ אליו הם נבחרו באופן אקראי. מבחן הבתר היה דומה למבחן הקדם להוציא בדיקת אוצר מילים כללית של הילד. שיערנו: (1) שילדים שיקראו עם תמיכת המילון ילמדו מילים חדשות יותר מאלה, שיקראו ללא מילון (קבוצת הביקורת) (2) שהתמיכה המילונית המציעה שילוב של מתן הגדרה יחד עם שימוש בתוכן הסיפור תניב את השיפור הגדול ביותר ברכישת מילים, בהשוואה לשתי אפשרויות התמיכה האחרות (תמיכה מילונית בלבד, ותמיכה בתוך הקשר תוכן הסיפור בלבד). (3) שילדים עם רמה תחילית נמוכה ייתרמו בלמידת המילים החדשות ברמה הרצפטיבית, ביכולת לפרש מילים וביכולת להשתמש בהן כמו הילדים מהרמה התחילית הגבוהה, והתרומה תהיה שונה לפי סוג התמיכה המילונית שניתן בקבוצת המחקר. התמיכה המשולבת תתרום יותר מכל תמיכה בנפרד. (4) שתימצא אינטראקציה בין הרמה התחילית של הילד לבין סוג התמיכה שיקבל; ילדים עם רמה תחילית נמוכה יראו התקדמות גדולה במיוחד במילים שקיבלו את התמיכה המשולבת.

ממצאי המחקר הראו שילדים שהאזינו לספר עם מילון לא רכשו יותר מילים חדשות ברמה הרצפטיבית, ולא עשו שימוש רב יותר במלות המטרה, מאשר ילדים שקראו בערוץ הקריאה הרציפה ללא מילון. כפי הנראה, הקריאה החוזרת תרמה לקידום יכולות אלה גם ללא תוספת המילון. לעומת זאת, ילדים שהאזינו לערוץ עם מילון רכשו באופן מובהק יותר מילים חדשות ברמת היכולת לפרש את המילים, מאשר ילדים שקראו בערוץ הקריאה הרציפה. בנוסף, הילדים שקראו בערוץ עם המילון הצליחו יותר בהבנה הרצפטיבית של מילים שקיבלו תמיכה בהקשר הסיפור, מאשר במילים שקיבלו תמיכה של פירוש מילוני בלבד או של תמיכה משולבת. לגבי יכולתם לפרש את המילים החדשות, הילדים הצליחו יותר במילים שקיבלו תמיכה בהקשר הסיפור, מאשר תמיכה מילונית בלבד. כמו כן, הם הצליחו ביכולת לפרש מילים יותר בעקבות תמיכת המילון ותמיכה בהקשר מאשר בתמיכה המשולבת. למעשה, ממצאי המחקר הראו שלמידת מילים ברמה הרצפטיבית ופירושי מילים נתמכו הכי טוב על ידי מתן תמיכה בתוך ההקשר. בנוסף, בעוד שהיכולת הלשונית התחילית לא תרמה להתקדמות הילדים בלמידה הרצפטיבית של המילים, היא כן תרמה ללמידה לשימוש במילים וליכולת לפרשן. הילדים בעלי הרמה התחילית הגבוהה יותר במבחן קאופמן הראו את השיפור הגדול ביותר ביכולת להשתמש במילות המילון. לעומת זאת, הילדים בעלי הרמה התחילית הגבוהה ביותר במבחן PPVT הראו את השיפור הגדול ביותר לגבי היכולת לפרש את מילות המילון. לבסוף, מצאנו שהתמיכה המשולבת במילון (תמיכה מילונית ותמיכה בהקשר) סייעה לילדים לפרש את מילות המילון טוב יותר, כאשר הם היו עם רמת אוצר מילים תחילית גבוהה. ממצאי המחקר והשלכותיו החינוכיות ידונו בפרק הדיון. נדון במגבלות המחקר, ויועלו הצעות למחקר המשך.